

Tule ruskaa pakoon!

Eräänä syksyisenä päivänä ilmestyi koulun seinään diskomainos, jossa sanottiin suurin kirjaimin: »Tule ruskaa pakoon!» Aloin epäillä, että oppilaani — kaikki lukiolaisia — eivät varmaan tarkoittaneet ihan sitä mitä sanoivat, ja oikein arvelinkin. Kun kysyin heiltä, mitä he tarkoitti-

Äidinkielen opetus

vat sanalla *ruska*, sain vastaukseksi: »Tätä pimeyttä.» Joku tiesi sille sitten *kaamos*-nimityksenkin.

Ei ole ihme, jos nykykoululainen sekoittaa sanat *ruska* ja *kaamos* toisiinsa, vaikka ne eivät äänteellisesti toisiaan muistutakaan. Hänellähän on kuitenkin tieto siitä, että kumpikin sana liittyy jotenkin Lapin luontoon. Siitä yhteys ja sekaantumisen mahdollisuus.

Jokaisen äidinkielenopettajan tiedossa on monia sellaisia sanapareja, joita tuon tuosta käytetään virheellisesti. Mainitsen joitakin esimerkkejä:

»Maailmanrauha on *lähi aikoina* (pro *viime aikoina*) tullut askelta lähemmäksi.»

»Luin Brinkin teoksen hyvin *mielenkiintoisena* (pro *kiinnostuneena*).»

»Lapsen innostus voi lakata, jos kotiväki ei enempää osoita *kiinnostavuuttaan* (pro *kiinnostustaan, mielenkiintoaan*) häntä kohtaan.»

»Passi, rahat ja muut arvokkaat *tarpeet* (pro *tarvikkeet*) tulee visusti piilottaa puseron sisään.»

»Opettaja *painosti* (pro *tähdensi, korosti*) kertaamisen tärkeyttä.»

»En kiinnittänyt asiaan *erikoista* (pro *erityistä*) huomiota.»

Edellä mainituissa esimerkeissä sanat muistuttavat niin läheisesti toisiaan, että merkityksen ero jää helposti huomaamatta. Toisinaan taas sekaannuksen selittää kontaminaatiomuoto:

»He rakastivat *toinen toisiaan* (pro *toinen toistaan, toisiaan*).»

»Ne on sijoitettu *lähekkäin toisiaan* (pro *lähelle toisiaan*).»

»Mielestäni televisio tarjoaa hyvää *ajanviihdettä* (pro *ajanvietettä, viihdettä*).»

»Elämän *kiireä* (pro *kiireinen*) rytmi on omiaan lisäämään stressiä.»

»Rauhallisempaa menoa vaativille tarjoutuu tilaisuus vaikkapa veneellä *lipumiseen* (pro *lipumiseen*).»

»Vappuna on lupa remuta ja *riehuta* (pro *riehua*).»

Vaikka epäonnistuneelle sananvalinnalle usein löytyykin kielipsykologinen selityksensä, se kertoo siitä, että kirjoittaja ei aina pysty päättelemään sanan täsmällistä

merkitystä silloinkaan kun kysymys on hänen omasta äidinkielestään. Suomen kielessä on paljon johdoksia, jotka vain johtopäätte erottaa toisistaan, ja siksi vivahte-erojen tajuaminen saattaa tuottaa vaikeuksia hyvällekin kielentaitajalle. Nykyisin tuntuu kuitenkin siltä, että lukion päättövaiheessa olevat oppilaat käyttävät yhä hapuilevammin oman kielenä sanavaroja. Havainnon olen tehnyt muutaman viime vuoden aikana lukion II- ja III-luokkalaisten kirjoitelmia ja ylioppilasaineita lukiessani.

Seuraavissa virkkeissä on osuttu harhaan nominin tai adverbien valinnassa:

»Tapahtui *käännös* (pro *käänte*) saksalaisia kohtaan.»

»*Laumasielukkuus* (pro *-sieluisuus*) häviää ja isänmaa saa sille kuuluvan arvon.»

»Mieli-piteet ovat yleensä jakautuneet kahteen *joukkueeseen* (pro *joukkoon*, oik. *ryhmään*).»

»Lintujen muuton *seuraus* (pro *seuraaminen, seuruu*) on keskittynyt rannikko-seuduille.»

»Kylän *nuorukaiset* (pro *nuoret*) hovit-tilivat tanssilavoilla.»

»Ylhäiset olivat lukutaitoisia, rahvas eli *tiedottomuudessa* (pro *tietämättömyydes-sä*).»

»Silloin saatiin aikaan *uskonvapauslaki* (pro *uskonnon*).»

»Ihmiset tekevät meistä *johtopäätelmiä* (pro pelkkä *päätelmiä* tai *johtopäätök-siä*).»

»Myös suomalaisia *koululaitoksia* (pro *kouluja*) perustettiin.»

»Suomi oli Silvia-kuumeen vallassa ja luultavasti on *jatkuvuudessakin* (tavoiteltu ehkä muotisanana »jatkossa», pro *jatkuvasti, vastedes*).»

»Scarlett oli naimisissa kolmen miehen kanssa, mutta *kumpaakaan* (pro *ketään* heistä) hän ei rakastanut.»

»Toivoisin saavani tulevaisuudessa mie-
lenkiintoisen ja *anteliaan* (pro *antoisan*)
työn.»

»Olen erittäin *tunnelmallinen* (pro *tun-
teellinen*) ja herkkä ihminen.»

»Nuoret ovat *tarkoituksenmukaisesti* (pro *tarkoituksellisesti*) potkineet ja ha-
joittaneet paikkoja.»

Myös verbien käytössä ilmenee runsaasti epävarmuutta:

Äidinkielen opetus

»Hän oli pahasti *sekoittunut* (pro *seonnut*).»

»Mökillä on mukava *lepyttää* (pro *lepuuttaa*) hermojaan.»

»Hyvinvointivaltiossa *rehottaa* (pro *kukoistaa*) teollisuutta.»

»Monet urheilijat eivät *sovellu* (pro *sopeudu*) kovinkaan hyvin yhteiskuntaan.»

»Nuoret saavat *paleltaa* (pro *palella*) kaduilla.»

»Keihäs *tippui* (pro *putosi*) lappeelleen.»

»Poliisi ryhtyi *jäljittelemään* (pro *jäljittämään*) rosvoa.»

»Meistä *syntyi* (pro *tuli*) hyvät ystävät.»

»On harmi, että tällaiset kiertävät teatterit *lakkaavat* (pro *lopettavat*) toimintansa talveksi.»

»Sentimenttaalisuus *kurkisteli* (pro *nosti*) päätään.»

»Mitä voisi naapurilleenkaan *virkata* (pro *virkkää*), ellei sää tarjoaisi mitään puhuttavaa.»

»Maapallo on suureksi osaksi veden *peittoama* (pro *peittämä*).»

»Myöhemmin on *arveltu* (pro *arvioitu*) jatkosodan kannattavuutta.»

»Penkkaripäivänä sekava lauma vaeltaa ympäri koulua hyppien ja *liehakoiden* (pro *liehuen*).»

Yllättävän usein tuottaa vaikeutta myös oikean taivutusmuodon tai lauserakenteen löytäminen:

»Todellinen vaara saattaa *piiletä* (pro *piillä*) maan alla.»

»On sanottu, että koulu *sorsii* (pro *sorjaa*) poikia.»

»Hän tuijottaa eteensä mitään *näkien* (pro *näkemättä*).»

»*Olot täytyvät* (pro *Olojen täytyy*) olla hyvät.»

»Minua ei ole kielletty *käymään* (pro *käymästä*) diskoissa.»

Tavallisimmat virhetyypit *alkaa tekemään, oltiin tehty* ja *ei olla tehty* ovat niin yleisiä, että niiden jatkuva korjaaminen tuntuu toivottomalta työltä. Ei kai niitä sentään ole ruvettu hyväksymään?

Viime aikoina olenkin yhä enemmän kysellyt, onko enää mahdollistakaan ottaa kouluopetuksen tavoitteeksi täsmällistä ja normien mukaista kielenkäyttöä.

Ovatko ulkopuolelta tulevat paineet jo niin suuret, ettei meillä ole enää rokotetta niitä vastaan?

Kaikkialla ympärillämme puhutaan ja kirjoitetaan sinnepäin-kieltä. Julkinen sana *sorsii* otsikoita myöten, ja toimittaja nauttii *viintä* milloin missäkin tilaisuudessa. Koulujen kieliohjelma on pienimmilläänkin raskas, ja aineita kirjoitetaan monella eri kielellä. ATK-kieli on suureksi osaksi englantia. Mainoskieli kukkii englanniksi, ja vilkastunut matkailu lisää vieraiden kielten, lähinnä englannin, taitoa.

Vieraiden kielten taito on tavoiteltava ja hyvä asia, mutta miten saada äidinkieli siinä rinnalla säilymään selkeänä ja ymmärrettävänä vivahteitaan myöten? Ennaltaehkäisy — sadunkerrontaa lapsille ja monipuolista kirjallisuutta nuorille — lienee tässäkin asiassa tehokkaampi keino kuin jo syntyneiden vaurioiden korjaaminen. Velvollisuutemme on yrittää pitää huolta siitä, että kaikenlaisesta kohinakielistä huolimatta kirjoitettu sana säilyttäisi keskeisen aseman nuorten ilmaisuvälineenä ja että heillä olisi myös tietoa ja taitoa sitä hyvin ja oikein käyttäen.

Nykyään on lahjakkaidenkin oppilaiden kielikorva kuuroutumassa. Eiköhän tämän estämiseksi olisi kirjallisuuden runsaan luettamisen ja keskustelujen ohella lisättävä tietoisien kielenohjauksen eli vanhanaikaisesti sanottuna kieliopinopetuksen määrää myös lukiassa? Taivutusmuotoja, sanojen merkityksiä ja lauseiden moitteetonta rakentamista ei enää hallita vain sen varassa, mitä peruskoulussa opittiin. Siksi niitä olisi tarpeen harjoitella läpi koko kouluajan. Ei tunnu hyvältä, kun muuten sujuvakynäisistä abiturienteista yksi *pyrkii päästä* töihin, toinen on *kiinnostunut Suomeen* ja kolmas puhuu *sisäisestä* ja *ulkoisesta* politiikasta.

ANJA AALTO